

*Marjo Männistö**FaT**Erikoistutkija, Fimea*

Taittuuko lääkelaastari?

Ei ole itsestään selvää, että lääkelaastarin käyttäjä, häntä hoitava tai avustava henkilö tietäisi tai muistaisi tehdä käytetyn laastarin käyttökelvottomaksi aina ennen sen hävittämistä. Siksi apteekki- ja hoitohenkilökunnan pitäisi muistuttaa käyttäjää oikeaoppisen hävittämisen tärkeydestä.

Useimmat tietävät, että käyttämättömät lääkkeet ja lääkejätteet tulee palauttaa apteekkiin, sairaalaan tai vaarallisen jätteen keräyspisteeseen. Jokseenkin kaikki lääkkeiden käyttäjät ja käsittelijät ymmärtävät myös, että lääkevalmiste on pidettävä poissa lasten ulottuvilta. Itsestään selvää ei aina kuitenkaan ole, että lääkelaastarit tulisi tehdä käyttökelvottomaksi ja estää niiden uudelleenkäyttö taittamalla liimapinnat yhteen ennen hävittämistä.

Vaikka tässä tekstissä käsitellään pääasiassa vahvoja kipulääkkeitä, monet periaatteet ja hävittämisohteet pätevät myös muihin pitkävaikutteisiin lääkelaastareihin. Näitä muita valmisteita ovat hormoni-, sydän-, dementia-, parkinsonismi-, pahoinvointi-, ja virtsatielälääkkeet sekä nikotiinivalmisteet.

Depotlaastarin lääkeainejäämät

Useimpien lääkelaastareiden tarkoituksena on luovuttaa lääkeainetta vakionopeudella tietyn ajan. Lääkelaastaria on miellyttävä käyttää, koska lääkeaine imeytyy siitä ihon läpi eikä sitä tarvitse antaa pistoksena. Lisäksi käyttäjä voi itse vaihtaa laastarin, ja sen vaihtoväli voi olla useita päiviä. Toisaalta vaikutusaikaa voi tarvittaessa lyhentää helposti poistamalla laastari iholta. Jotta lääkeainetta voidaan annostella tasaisesti tarvittavan ajan, täytyy valmisteen olla pitkävaikutteinen säädellysti lääkeainetta vapauttava.

Rakenteensa ja pitkän vaikutusaikansa vuoksi lääkeainelaastarit voivat sisältää melko paljon lääkeainetta vielä silloinkin, kun laastari irrotaan iholta ja vaihdetaan uuteen.

Lääkeaine imeytyy laastarista passiivisella diffuusiolla. Jos laastari ei sisältäisi runsaasti ylimääräistä lääkeainetta, imeytymiseen tarvittava pitoisuusero ”gradientti” (laastari/iho) ei välttämättä säilyisi riittävän pitkään käytön aikana ja lääkeaineen vapautuminen ei tapahtuisi enää vakionopeudella. Tällöin tarvittavaa annosta ei voitaisi ylläpitää eikä laastarille saataisi pidennettyä vaihtoväliä. Kun halutaan ylläpitää tasaista annosta, laastari tulee vaihtaa uuteen ennen kuin lääkeaineen vapautuminen laastarista hidastuu.

Opioidikipulääkkeistä on Suomen markkinoilla saatavissa laastarivalmisteina vain buprenorfiinia ja fentanyyliä. Yleensä fentanyyliä sisältävät laastarit vaihdetaan 3 päivän ja buprenorfiinia sisältävät laastarit 7 päivän välein. Suomen markkinoilta saataviin fentanyyli-laastareihin laskennallisesti jää vaikuttavaa ainetta 56–68 % ja vastaavasti buprenorfiini-laastareihin noin 83 %. Muissa pitkä-

Lääkelaastarit voivat sisältää melko paljon lääkeainetta vielä silloinkin, kun laastari irrotetaan iholta ja vaihdetaan uuteen.

vaikutteisissa laastarivalmisteissa laskennalliset jäämät voivat vaihdella esimerkiksi 35–95 %.

Lääkelaastarit voivat olla vaarallisia sivullisille

Laastari voi tarttua samassa taloudessa asuvaan henkilöön tai muuhun sivulliseen iholta pudonneena tai roskakoriin huolimattomasti heitettynä, jolloin seuraukset voivat olla vakavat. Erityisesti lapsen tahattomasti tarttunut tai lemmikkieläimen vahingossa nielaisema huumausainelaastari saattaa olla hengenvaarallinen. Näitä tapauksia on ollut maailmalla ja esimerkiksi fentanyyliä sisältävien kipulääkelaastareiden käyttöturvallisuutta on haluttu parantaa tarkemmalla käyttäjäohjeistuksella.

Lääkevalmisteen mukana tulevassa pakkausselosteessa on usein esitetty laastarin oikeaoppinen hävittäminen. Pakkausmerkintöjen tarkoituksena on lääkkeen tunnistaminen ja ohjaaminen valmisteen oikeaan ja turvalliseen käyttöön, johon liittyy myös käytetyn

valmisteen turvallinen hävittäminen. Huumausaineiden vaarallisuuden takia – erityisesti niille, joille valmistetta ei ole määrätty – käytetyn laastarin käsittely tulee olla näkyvissä myös pakkauksessa, ei vain pakkausselosteessa. Pakkauksen päällä hävitysohje saattaa toimia muistutuksena paremmin kuin pakkausselosteessa.

Käytetyn lääkelaastarin käsittely

Kiinnitettäessä laastaria paikoilleen tai poimittaessa pudonnut laastari on vältettävä suoraa kosketusta liimapinnan kanssa liian nopeasti alkavan lääkeaineen imeytymisen välttämiseksi sekä puhtaan ja tarttuvan liimapinnan varmistamiseksi. Turhaa liimapinnan koskettelua on hyvä välttää myös poistettaessa käytetty laastari iholta.

Huumausaineita sisältävien lääke-laastareiden käsittelijän on tärkeä muistaa, että laastari tulee tehdä käyttökelvottomaksi taittamalla laastarin liimapinnat vastakkain, jolloin se ei voi enää tarttua toiseen henkilöön tai mahdollisesti kannustaa väärinkäyttöön. Käytettyjen lääkelaastareiden väärinkäyttöä on vaikea estää täysin, mutta käyttökelvottomaksi tekeminen voi ainakin vaikeuttaa sitä.

Poisheitettävä laastari laitetaan takaisin suojapussiin, jos sellainen on vielä jäljellä, ja suojapussia tulee säilyttää turvallisessa paikassa, kunnes laastarit voi toimittaa hävitettäväksi. Lääkelaastareita ei tule hävittää normaalin talousjätteen mukana. ●

LÄÄKEJÄTE PALAUTETAAN APTEEKKIIN

Apteekit hoitavat kunnan puolesta kotitalouksissa syntyneiden lääkejätteiden vastaanottamista.

Apteekki tarjoaa tilat lääkejäteastioille ja ohjeistaa asiakkaitaan lääkejätteiden oikeasta palauttamisesta, mutta ei itse lajittele tai tarkasta lääkejätettä.

Lääkejäte kuljetetaan apteekeista Riihimäelle Ekokemiin, joka on Suomen ainoa lääkejätteen loppukäsittelijä.

Lue lisää lääkejätteiden palauttamisesta apteekkiin Sic!-lehden verkkonumerosta 3/2016.

©iStock/dillontoole